

DOI: 10.26565/2227-1864-2021-89-05
УДК 821.161.2'053:929Українка

Стаття М. Рильського «Слово про Лесю Українку» як джерело вивчення життєпису поетеси

Олександра Петрівна Телехова

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української літератури,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(пл. Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна);

e-mail atelehova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5427-7035>

У статті розглядається роль літературно-художньої критики у вивченні життєвого і творчого шляху Лесі Українки; зроблено огляд критичної статті М. Рильського про письменницю. Мета статті – довести ефективність залучення літературно-критичних праць у процесі вивчення життєвого і творчого шляху Лесі Українки. У процесі дослідження застосовано біографічний, порівняльний та рецептивний методи. Показано, що у статті «Слово про Лесю Українку» критик приділяє велику увагу життєпису і формуванню світогляду поетеси, підкреслюючи волелюбність її родини, намагається з'ясувати витоки теми волі й неволі, захисту скривджених і знедолених, яких вона прагнула захистити своїм поетичним словом. Критик звертає увагу на багатогранність лірики, використання народнопоетичних елементів, вказуючи на спорідненість із Т. Шевченком, символічність, прометеїзм, музикальність, гнучкість і розмаїтість поетичного слова, підкреслюючи думки рясним цитуванням. М. Рильський подає творчу історію драми-феєрії «Лісова пісня», в якій поетеса виявила ненаситну дочірню любов до української природи і рідної Волині, і ця думка пройде через усі етапи вивчення життєвого і творчого шляху Лесі Українки. У статті пропонуються методичні рекомендації щодо використання статті М. Рильського у процесі вивчення життєпису Лесі Українки. Враховуючи важливе методологічне та ідейно-художнє значення, її можна використовувати на будь-якому етапі вивчення творчості Лесі Українки: ознайомлення з біографією, з'ясування проблематики та ідейно-художніх особливостей програмових творів.

Ключові слова: літературно-художня критика, критична стаття, драма-феєрія, життєпис, всебічний аналіз, індивідуальний стиль

Творчість Лесі Українки – видатне явище в історії світової літератури, що поціновується більш як століття [2; 3; 7; 11; 12]. Їй присвятили свої дослідження десятки літературознавців, критиків, педагогів: Франко І., Бабишкін О., Білецький О., Рильський М., Борщевський В., Гончар О., Жулинський М., Міщенко Л. та ін. Ці праці стануть запорукою успіху у процесі вивчення життєпису Лесі Українки в середніх закладах освіти, де нерідко залишаються нез'ясованими своєрідність художнього стилю і самобутність світобачення письменниці. В останні десятиліття про вивчення життєпису поетеси йшлося у працях Л. Міщенко [4] та Є. Ломонос [1], виданих у 80-х роках минулого століття. Однак у працях останніх років критичний доробок М. Рильського не досліджувався, поза увагою залишалась стаття «Слово про Лесю Українку» як джерело вивчення її життєпису і дороговказ до аналізу її творів.

Мета статті – довести ефективність залучення літературно-критичних праць у процесі вивчення життєвого і творчого шляху Лесі Українки. У процесі дослідження застосовано біографічний, порівняльний та рецептивний методи...Під час аналізу творчості поетеси на уроках літератури традиційно залучались критичні праці І. Франка «Леся Українка» та М. Рильського «Слово про Лесю Українку», в яких з високим естетичним чуттям і художнім смаком, тактом і об'єктивним

обґрунтуванням оцінюється творчий доробок Лесі Українки [6]. Той образний аргумент І. Франка, що ця «хвора, слабосила дівчина – трохи чи не єдиний мужчина на всю новочасну соборну Україну» [8], став хрестоматійним і незаперечним науковим твердженням.

Яскравим взірцем уваги літературної критики до класичної літератури, визнання її художніх набутоків і безсмертя найталановитіших представників є стаття М. Рильського «Слово про Лесю Українку» (1963). У ній критик приділяє велику увагу життєпису і формуванню світогляду поетеси, підкреслюючи волелюбність її родини, намагається з'ясувати витоки теми «гартованих ножів», «червоної барви повстання», волі й неволі, захисту скривджених і знедолених, яких вона прагнула захистити своїм поетичним словом. Ставати проти бурі – таким був звичай Лесиною життя, наголошує критик [5]. Він розглядає літературне оточення поетеси, зазначаючи, що справжніми її друзями-однодумцями стали І. Франко та О. Кобилянська. Словами «жінка-боець», «жінка-воїн» дослідник підкреслює вольову, мужню і бойову вдачу Лесі Українки. Вона не корилася долі, хоч та обділила здоров'ям, її рука не тремтіла, залишаючись безтрепетною до кінця життя [5]. Критик звертає увагу на багатогранність лірики, використання народнопоетичних елементів, вказуючи на спорідненість із Т. Шевченком, символічність, прометеїзм, музикальність, гнучкість і розмаїтість поетичного слова, підкреслюючи думки рясним цитуванням.

Особлива увага в статті приділяється драматургії Лесі Українки, наголошується, що

взагалі їй притаманне драматичне сприйняття світу. Вершиною таланту, діамантовим вінцем поетеси критик вважає драми «Оргія», «Лісова пісня», «Камінний господар», «Одержима» та, власне, всі її драматичні поеми. У драмі «Оргія» він підкреслює теми національної гідності, відносин між державою-поневолювачем і народом-невільником, проекцію в сучасність, патріотизм. У світлі критики М. Рильського, «Зовсім осібню, як чарівний завітчаний острів, височіє в творчій спадщині Лесі Українки драма-феєрія «Лісова пісня». У «Лісовій пісні» найсильніше виявилася одна з основних рис Лесиною світовідчування і творчої манери – музикальність, найвищих верховин сягнула гнучкість і розмаїтість Лесиною слова...» [4, с. 267]. Критик подає творчу історію драми, в якій поетеса виявила ненаситну дочірню любов до української природи і рідної Волині, і ця думка пройде через усі етапи вивчення життєвого і творчого шляху Лесі Українки. Характеризуючи образи персонажів твору, посилаємося на думку критика, який вбачає в них живих людей з чітко окресленими, іноді складними характеристиками: чарівлива Мавка, дебела й моторна Килина, слабкодухий і м'якосердний Лукаш з його артистичною натурою, мудрий природолюб дядько Лев, міфічні персонажі – усі вони живуть своїм життям, мають власне обличчя, голос, свою мову [4, с. 267]. У Мавки слово «легке, як серпанок», «густомідне» у Того, що в скалі сидить, пристрасне у Перелесника, добродушне і заспокійливе у дядька Лева, землетурботливе у

Лукашевої матері, ніжно-тривожне і наївне у Лукаша, лицемірно-в'їдливе у Килини.

Творче використання цих думок М. Рильського забезпечить повний і свідомий всебічний аналіз персонажів твору і поетичного стилю поетеси. Глибоко усвідомивши критичну оцінку її творів, учні переконуються, що геніальний митець у «своїй неповторно-прекрасній драмі сказала віще слово не про суперечність між природою і людьми, а про суперечність між людською чистотою, душевною ясністю, красою і людською тупістю, міщанством, власництвом, обмеженістю» [4, с. 265]. Таку високу оцінку усієї творчості видатної спадкоємиці традицій Т. Шевченка дає критик у своїй статті. Враховуючи важливе методологічне та ідейно-художнє значення, її можна використовувати на будь-якому етапі вивчення творчості Лесі Українки: ознайомлення з біографією, з'ясування проблематики та ідейно-художніх особливостей програмових творів. Пам'ятаймо, що навіть фрагментарне використання зразка літературно-художньої критики сприяє більш глибокому й осмисленому сприйманню й аналізу літературних творів усіх жанрів [6].

Заглибившись у стиль критичного джерела, відзначаємо образність думки, міцну опору на літературні тексти, рясне цитування, досконале знання літературного процесу і віртуозне володіння мовою нації. Як відомо, специфіка критики полягає в активному ставленні до матеріалу, публіцистичності, звертанні до широких кіл читачів [6]. Усі ці риси, властиві статті М. Рильського, складають суттєву стильову особливість його критичних праць, у кожній з яких присутній образ автора – живий і переконливий.

Список літератури

1. Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка). Київ; Нью-Йорк, 2015. 535с.
2. Леся Українка / голов. ред. Н. Є. Фоміна. Харків: Фоліо, 2010. 126 с.
3. Ломонос Є. О. Вивчення творчості Лесі Українки. Київ: Рад. шк., 1987. 208 с.
4. Київ. Енциклопедія. / В. Г. Абліцов. Київ: Видавництво «Фенікс». 2016. 288 с.
5. Міщенко Л. І. Леся Українка. Київ: Рад. шк., 1986. 303 с.
6. Рильський М. Т. Слово про Лесю Українку // Статті про літературу. Київ: Дніпро, 1980. С. 260–273.
7. Панасенко Т. М. Леся Українка. Харків: Фоліо, 2013. 123 с.
8. Телехова О. П. Вивчення літературно-критичних праць у школі. Харків: Гриф, 1999. 131 с.
9. Українка Леся // Шевченківська енциклопедія: у 6 т. / гол. ред. М. Г. Жулинський. Т. 6: Т–Я. Київ: Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. С. 392–393.
10. Франко І. Я. Леся Українка // Збір. творів: у 50-т. Київ: Наук. думка, 1981. Т. 3. С. 254–274.

Інтернет-ресурси

11. <https://www.l-ukrainka.name> (дата звернення 06.01.2021).
12. <https://www.i-franko.name/uk/LitCriticism/1898/LesjaUkrainka.html> (дата звернення 06.01.2021).

References

1. Larysa Petrivna Kosach-Kvitka (lesya Ukrayinka). Kyiv; N'yu-York, 2015. 535 s.
2. Lesya Ukrayinka / golov. red. N. Ye. Fomina. Xarkiv: Folio, 2010. 126 s. Lesya Ukrainka / caput. ed. IL Fomin. Kharkiv: Folio, 2010. 126 s.
3. Lomonos Ye. O. Vy`vchennya tvorchosti Lesi Ukrayinky`. Ky`yiv: Rad. shk., 1987. 208 s.

4. Ky`yiv. Ency`klopediya. / V. G. Abliczov. Ky`yiv: Vy`davny`cztvo «Feniks». 2016. 288 s. Kyiv. Encyclopaedia. / V.G. Ablitsov. Kyiv: Phoenix Publishing House, 2016. 288 s.
5. Mishhenko L. I. Lesya Ukrayinka. Ky`yiv: Rad. shk., 1986. 303 s.
6. Ry`I`s`ky`j M. T. Slovo pro Lesyu Ukrayinku // Stati pro literaturu. Ky`yiv: Dnipro, 1980. S. 260–273.
7. Panasenko T. M. Lesya Ukrainka. Kharkiv: Folio, 2013. 123 p.
8. Telexova O. P. Vy`vchennya literaturno-kry`ty`chny`x pracz` u shkoli. Xarkiv: Gry`f, 1999. S. 62–73.
9. Ukrayinka Lesya // Shevchenkivs`ka ency`klopediya: u 6 t. / gol. red. M. G. Zhuly`ns`ky`j. T. 6: T–Ya. Ky`yiv: In-t literatury` im. T. G. Shevchenka, 2015. S. 392–393.
10. Franko I. Ya. Lesya Ukrayinka // Zibr. tvoriv: U 50-t. Ky`yiv: Nauk. dumka, 1981. T.31. S. 254–274.

Internet-resursy

11. <https://www.l-ukrainka.name>
12. <https://www.i-franko.name/uk/LitCriticism/1898/LesjaUkrayinka.html>

Телехова Александра Петровна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры украинской литературы, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, г. Харьков, 61022, Украина); e-mail atelehova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5427-7035>

Статья М. Рылского «Слово о Лесе Украинке» как источник изучения жизнеописания поэтессы

В статье рассматривается роль литературно-художественной критики в изучении жизненного и творческого пути Леси Украинки; сделан обзор критической статьи М. Рылского о писательнице. Цель статьи – доказать эффективность привлечения литературно-критических работ в процессе изучения жизненного и творческого пути Леси Украинки. В процессе исследования использовались биографический, сравнительный и рецептивный методы. Показано, что в статье «Слово о Лесе Украинке» критик уделяет большое внимание жизнеописанию и формированию мировоззрения поэтессы, подчеркивая свободолюбие ее семьи, пытается выяснить истоки темы свободы и неволи, защиты обиженных и обездоленных, которых она стремилась защитить своим поэтическим словом. Критик обращает внимание на многогранность лирики, использование народно-поэтических элементов, указывая на родство с Т. Шевченко, символичность, прометеизм, музыкальность, гибкость и разнообразие поэтического слова, подчеркивая мысли обильным цитированием. М. Рылский подает творческую историю драмы-феерии «Лесная песня», в которой поэтесса обнаружила ненасытную дочернюю любовь к украинской природе и родной Волыни, и эта мысль пройдет через все этапы изучения жизненного и творческого пути Леси Украинки. В статье предлагаются методические рекомендации по использованию статьи М. Рылского в процессе изучения биографии Леси Украинки. Учитывая важное методологическое и идейно-художественное значение, его можно использовать на любом этапе изучения творчества Леси Украинки: ознакомление с биографией, уяснение проблематики и идейно-художественных особенностей программных произведений.

Ключевые слова: литературно-художественная критика, критическая статья, драма-феерия, жизнеописание, всесторонний анализ, индивидуальный стиль

Oleksandra Telexova, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Literature at the V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail atelehova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-5427-7035>

M. Rylsky's article "A word about Lesya Ukrainka" as a source of studying the poet's biography

The article considers the role of literary and artistic criticism in studying the life and career of Lesya Ukrainka; a review of a critical article by M. Rylsky about the writer. The purpose of the article is to prove the effectiveness of attracting literary and critical works in the process of studying the life and creative path of Lesya Ukrainka. Biographical, comparative and receptive methods were used in the study. It is shown that in the article "A word about Lesya Ukrainka" the critic pays great attention to the biography and worldview of the poet, emphasizing the love of freedom of her family, trying to find out the origins of freedom and captivity, protection of the oppressed and disadvantaged, whom she sought to protect with his poetic words. The critic draws attention to the versatility of poetry, the use of folk poetic elements, pointing to kinship with Taras Shevchenko, symbolism, Prometheanism, musicality, flexibility and diversity of the poetic word, emphasizing the thoughts with abundant quotations. M. Rylsky presents the creative history of the drama extravaganza "Forest Song", in which the poet showed an insatiable daughter's love for Ukrainian nature and native Volhynia, and this idea will go through all stages of studying the life and career of Lesya Ukrainka. The article offers methodical recommendations on the use of M. Rylsky's article in the process of studying the biography of Lesya Ukrainka. Given the important methodological, ideological and artistic significance, it can be used at any stage of studying the work of Lesya Ukrainka: acquaintance with the biography, clarification of issues and ideological and artistic features of software works.

Key words: literary and artistic criticism, critical article, drama extravaganza, biography, comprehensive analysis, individual style

Стаття надійшла до редколегії 30.04.2021